

A RÁDAY GYŰJTEMÉNY FÜZETEI

1

szerkeszti

BENDA KÁLMÁN

**A GYÖNGYÖSI REFORMÁTUS GYŰLEKEZET
LELKIPÁSZTORAI ÉS TANÍTÓI**

1557–1710

írta

MONOK ISTVÁN

BUDAPEST 1986

Megjelent a Gyöngyösi Református Gyülekezet támogatásával
Készült a Ráday Kollégium Sokszorosító Műhelyében
400 példányban
Technikai vezető: Tillinger Péter
Eng.sz.: 55.001/1986.

Gyöngyös város és a gyöngyösi református gyülekezet történetének egyik régóta ismert, de teljes terjedelmében máig kiadatlan forrása az a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött *Öreg Graduál*, melyet I. Rákóczi György ajándékozott a gyöngyösi református gyülekezetnek. (1) A kötetet a donátor sajátkezű ajánló sorain kívül Gyarmathi Balassa T. Mátyás verses bejegyzése és Körmen-di Bornemisza Jánosnak a prédikátorokról és rektorokról készített névsora emeli a hazai művelődéstörténet értékes forrásainak sorába.

Az alábbiakban az *Öreg Graduál* e példányának történetét és Körmen-di Bornemisza bejegyzéseit kívánjuk bemutatni és értékelni.

A Gyulafehérvárt 1636-ban kiadott *Öreg Graduál* a fejedelem adományaként valószínűleg még ugyanebben az évben került Gyöngyösre. A nyomtatott ajánlólevél után olvasható Rákóczi sajátkezű írásával „Georgius Rakoczy manu propria. Non est currentis, neque volentis, sed miserentis Dei. Gyöngyösi Ecclesiájé.” (2)

1639. október utolsó napján a kötet végére kötött üres lapokra jegyezte fel Gyarmathi Balassa T. Mátyás „Cancio praelegans ex capitulo 7. Micheae” című versét. (3)

Körmen-di Bornemisza János, mint a gyöngyösi református iskola rektora, 1679. február 26-án a Gyarmathi Balassa verse utáni lapokra részben emlékezetből, részben az akkor még bizonyára rendelkezésére álló iratok alapján

följegyezte rektor elődeinek, s a református gyülekezet prédikátorainak névsorát. E munkát aztán 1711-ig többen folytatták, noha kevesebb alapossággal.

A névsort már 1683-ban forrásként használták, s közöltek is belőle két nevet. (4)

A 17. század végén a gyöngyösi *Öreg Graduált* újrakötötték, dísztelen bőrkötéssel, a sarkokon és középen fém rögzítésekkel. A középső díszén „PÉNTEK LŐRINCZ” neve olvasható, s talán ő írta a már idézett Rákóczi György autográf alá „Kiséri Péter Mihály uram adott egy aranyat ennek beköttesére.” E kötéskor a kötetet körbevágták, s Körmendi Bornemisza névjegyzékeit fölcserélve kötötték be, tudniillik most az első utal „viszsa” a másodikra. (5)

Az alábbiakban közöljük az *Öreg Graduál*ba Körmendi Bornemisza János és mások által írt latin bejegyzéseket. A közlésnél visszaállítottuk az újra való kötetésnél megrontott sorrendet. A névsort betűhűen közöljük.

A gyöngyösi református eklézsia lelkipásztorai

Perpetuae memoriae ergo a fide digno teste, nomina reverendorum clarissimorum ecclesiastarum in Ecclesia Reformata Gyöngyösiensium fideliter a multis annis fungentium assignavit Joannes Bornemisza a Körmend, anno 1679. 26. Februarii

pro tempore rector scholae Gyöngyösinae

Stephanus Molnos Kecskeméthy

Gregorius Tökölyi, duabus vicibus pastor annis 10

Joannes Körvélyesi

Gabriel Kálmánczai

Johannes Mocsai

Joannes Tholnai

Joannes Bekesi introductus anno 1637, pastor annis 3

Michael Püspöki introductus anno 1640, pastor usque ad annos 8

Valentinus Meggyesi anno 1648, concionatus est hic annis 8, tandem hic sepultus est.

Mathias Szántai anno 1656 prima vice, confecit hic annos 14, tandem Sáros Patachinum est vocatus ad sacrum ministerium

Michael Szoboszlai anno 1670, docuit hic 5 annis

Martinus Nagy Almási anno 1675, postquam 3 annis hic docuisset, pacifice mortuus est anno 1678. 5. Februarii et 6. sepultus est.

Mathias Szánthai invalens rerum Hungaricum catastropha ecclesiarumque persecutone postquam se in Pathmum Debreczeniensem recepisset iterum honorifice evocatus est ac introductus 1676. 18. Martij

(Innét kezdve több kéz írásával)

Johannes Lenth 1 anno

Franciscus F. Otrokoci introductus anno 1681. die 18. Aprilis (Turbatus et pontificius factus)

Andreas Szigethi introductus 1683. die 26. Maji, primus in ecclesiam reformatam Gyöngyösianam pro secundo pastore evocatus, tandem fatali quodam casu Agriae mortuus.

Joannes Deczi pastor reformatae ecclesiae Gyöngyösiensis anno 1687. die 24. Aprilis ductus, pro tempore tandem conductus est.

Johannes Biro Szovathj latus e Losonczino 1704. die 7. Februarii et introductus die 9. Februarii a clementissimo domino pastoris (!) ad sacram functionem Ephes. 4. XI. Post multas passiones eius Cor 12. 24. Spirituales afflictiones ecclesiae praetitulatae quae passiones, duraverant ad annos 18.

A gyöngyösi református iskola tanítói

Nomina magistrorum eorundem Gyöngyösiensis scholae a multis annis fructuose defundantae consignata ab eodem et die illo quo dominorum
pastorum

Thomas Lévai
Benedictus Dieneschi
Stephanus Csehi tribus annis
Martinus Szilvási duobus annis
Andreas Debreczeni
Gasparus Herczeg Szőlősi
Stephanus Onadi civis Gyöngyösiensis factus

Stephanus Medgyesi

Joannes Papi

Georgius Botosi

Mathias Balassa Gyarmathi anno 1638 rector

Georgius Görgei

Mathias Thurai

Johannes Tholnai uno anno

Daniel Hencelus Debreczino ductus anno 1642

Stephanus Körmendi Debreczino huc ductus etiam

Reliqui singuli ducti sunt Sáros Patachino

Michael Tőczeki

Johannes Páli

Johannes Redmeczi 3 annis

Joannes Rádóczi

Joannes Nádudvari civis factus Gyöngyösini, rector 2 annis

Joannes Madocsai duobus annis (introductus 1651)

Georgius Szelei (uno anno pastor factus)

Joannes Losoncz, pastor factus in patria, tandem mortuus
esse ibidem, anno 1653.

Georgius Csernátoni

David Josvai, pastor factus circa Rima

Georgius Padányi, pontificius factus est Barinyini Jazigum,
eorundem (Jura tamen Christo non posuere suo)

Andreas Bajcsi Kocsinus, rector anno 1658 salutavit
academias

Michael Szendrei (pastor factus)

Joannes Nemethi pastor factus, in eoque statu vivus martyr

Christi Posonii

Samuel Szili pastor factus

Joannes Bári pastor factus

Michael Szoboszlai ad iisdem Gyöngyösiensibus in academiis promotus est, reversus pastor factus ibidem, annis quinque hic rector erat, anno 1666.

Joannes Pes(ti?) rector anno 1667 uno anno pastor in Transilvania

Joannes Kereszturi rector anno 1668 uno anno, pastor factus circa Váradi

Samuel Muraközi anno 1669 uno anno, secularis factus in Samaria

Paulus Torma-földi anno 1670 uno anno, pastor factus

Petrus Szilágyi de Doba introductus anno 1673 fideliter officio rectorali, defunctus est annis ferme tribus tandem hic mortuus ac sepultus

Petrus Kisztei, introductus est anno 1674. die 9. Aprilis, rectorque est titulus 3 annis, tandem pastor factus

(Innét kezdve 5 különböző kéz írásával)

Joannes Bornemisza Körmendi introductus anno 1677. die 12. Aprilis annis duobus, tandem pastor factus

Franciscus Makai introductus anno 1679 duobus annis

Johannes Szenczi anno 1681 uno anno, tandem academias salutavit

Paulus Farkasdi anno 1682 duobus annis tandem uxorem (...) civis factus

Paulus Sallai anno 1684 introductus 24. Aprilis tribus annis, tandem curator ecclesiae bis

Paulus Váli anno 1687. die 24. Aprilis introductus

Michael Sujtaj 1703. 27. Decembris duxit anno 1705

Petrus Veszpremi anno 1704 introductus 27. Decembris Georgius Nagy Megyeri ex schola Debreczinensj latus et introductus no dje mensis Januarij anno 1706

Ladislau Komaromi anno 1707 duobus Februarii latus ex collegio Sáros Patakiensi, qui honestissime officio fungens deinde duxit

Georgius Geresi anno 1708 latus ex collegio Sáros Patakiensi duobus annis, qui honestissime officio fungens iterum Patakinum rediit

Franciscus Janto anno 1710 latus ex collegio Sáros Patakiensi et anno 1711 tempore vernali etiam pontificis expellerunt cum executione.

Körmendi Bornemisza János 1679-ben biztosan rendelkezett azokkal a forrásokkal, amelyek alapján e névsorokat össze tudta állítani. Irott emlékek mellett támaszkodnia kellett azonban a saját, s a vezetése alatt álló gyülekezet emlékezetére is. Erre utal az a bizonytalanság, ami különösen a jegyzékek elején vehető észre, s abban nyilvánul meg, hogy nem tüntette fel a nevek mellett a Gyöngyösön eltöltött évek számát s dátumát. 1637-ig tehát egyéb forrásokra vagyunk utalva, ha ki akarjuk egészíteni Bornemisza adatait, s a névsorokat.

Kiegészítve Körmendi Bornemisza János jegyzékét a ma ismert egyéb adatokkal, a gyöngyösi református gyülekezet 16 – 17. századi lelkipásztorainak és tanítóinak névsorát az alábbiakban adjuk.

1576. augusztusától 1577. szeptemberéig Nagytállyai Bertalan (6)

1577. október 24-én Mylopoeus Orbán (7)

1578. augusztus 29-én újra Nagytállyai Bertalan, ez év november 9-én még bizonyosan Gyöngyösön volt. (8)

1582-ben Liszkai Demeter (9)

1583 őszén Decsi András (10)

1594-ben Körtvélyesi János. Róla tudjuk, hogy 1572-ben a wittenbergi egyetem hallgatója volt (11), s onnan hazatérve 1577-ben diósgyőri, majd ceglédi lelkipásztor. 1592-ben az Alsó-Dunamelléki Református Egyházkerület püspökévé választották, s 1594-ben került Gyöngyösre. (12) (Körmendi Bornemisza jegyzékén

Körtvélyesit később, Tököli Gergely után említi. Bár a jegyzékben sehol sem találkoztunk a nevek sorrendi hibájával, itt talán mégis ezt kell feltételeznünk. Valószínűleg ugyanis, hogy Körtvélyesi 1630 és 1632 köz', immár nagyjából 80 évesen visszatért volna Gyöngyösre.)

1599. augusztus 2-án Ványai Mihály a lelkész, aki gyöngyösi szolgálatban maradt talán 1605-ig, mindenestre ezekre az évekre nézve találgatásokra vagyunk utalva; annyi azonban bizonyos, hogy 1606. augusztusában már Tornalján volt lelkész. (13)

1605-ben Laskói István (14)

1606-ban Kecskeméti Buzás Mihály (15), akiről Patai P. Sámuel 1657-ben készített feljegyzéséből csak annyit tudunk, hogy 1597-ben Decsi Gáspárt váltotta fel a tolnai lelkészi hivatalban. (16)

1607–1620-ig csak Kecskeméti Molnos István nevét ismerjük, de nem tudjuk pontosan, hogy mikor, s mennyi ideig szolgált Gyöngyösön. Ő is volt püspöke az Alsó-Dunamelléki Egyházkerületnek, de hivatali éveiről csak annyi ismert, hogy Hercegszöllősi András után, s Monostori János előtt töltötte be a tiszte, tehát 1607 és 1625 közti időben valamikor. (17)

1620–1629-ig Tököli Gergely. Körmendi Bornemisza jegyzékéből annyi derül ki, hogy lelkész és rektor is volt 10 évig. Tököli 1638-ban halt meg körösi lelkészként, s adatunk van arra, hogy Körösre 1630-ban került. Gyöngyösi lelkészségének első említései 1621-ből valók ugyan –

Simándi Bodó Mátyás mint gyöngyösi prédikátornak és esperesnek, neki ajánlja ez évben Heidelbergben megjelent disputációját, s az adójegyzékek nyugtatványaiában is 1621. szeptemberében mint gyöngyösi lelkész szerepel – de nincs okunk kételkedni Körmendi Bornemisza adataiban sem, hogy 10 évig szolgált Gyöngyösön. (18)

1630–1632-ig talán Körtvélyesi János. Hasonló nevű prédikátor 1594-ben már teljesített szolgálatot a Mátra-alji városban. (19) Kálmáncsai Gábor csak

1632-ben kerülhetett ide, 1628–1631-ig ugyanis mint kecskeméti prédikátort említik a források. Kálmáncsai debreceni diák volt, 1617. január 29-én inscribált a neves kollégiumban. (20)

1633–1637-ig tehát Kálmáncsai Gáboron kívül lelkész volt Mocsai János, akinek életéről nem sikerült semmit megtudnunk, s Tolnai János, aki 1641-ben mint gyöngyösi rektor is szerepel Körmendi Bornemisza névsorában. (21) A református egyháztörténetírás sokáig megoldatlan feladata lesz a Tolnai János-okra vonatkozó adatok csoportosítása, elkülönítése. Erre a feladatra márcsak felkészületlenségünk miatt sem vállalkozhatunk; annyi azonban bizonyos, hogy nem Tolnai Dali János volt a gyöngyösi gyülekezet vezetője, s iskolájuk rektora.

1637–1639-ig Békési János. Nem sokkal egyszerűbb eldönteni, hogy melyik Békési János került Gyöngyösre, mint rendet teremteni a Tolnai János-ok között. 1589-ben Békési G. János és Békési R. János iratkozott be a

debreceni kollégiumba (22), s a wittenbergi anyakönyvben találkozunk a következő adattal: Joannes Bekesi 1595. 6. októbris. (23) 1598. szeptember 10-én Erdengelegen, majd 1599. augusztus 6-án Diósgyőrött lelkész Békési János. (24) 1609. április 30-án inscribált Debrecenben a következő Békési János (25), s a vizsolyi lelkészek sorában is találkozunk eggyel: 1616. október 14. és 1617. november 13. (26) Egy Tárkányból való Békési Jánost pedig Miskolczi Csulyak István ajánl Vinnára 1630. május 17-én. (27) Sajnos az egyes levéltári adatok közti kapcsolatra vonatkozó forrást nem ismerjük, így nem tudtuk eldönteni, hogy hány Békési Jánosról tudunk, s hogy melyikük volt a gyöngyösi lelkész.

1640–1647-ig Püspöki Mihály, aki innen Sárospatakra távozott, s 1652-ben ismét ott lelkészkedett. (28)

1648–1655-ig Medgyesi Bálint. Nevével először a debreceni matrikulában találkozunk 1626. október 22-nél (29), majd 1645-ben, mint budai prédikátort említik. Gyöngyösi szolgálatáról Körmendi Bornemisza jegyzékén kívül 1652-ből van forrásunk. (30) 1655-ben meghalt, s Gyöngyösön temették el.

1656–1669-ig Szánthai Mátyás. Ifj. Csécsi János a sárospataki kollégium matrikulájának másolatához írta a következőket: „1647. Matthias Szantai senior. Rector Tallyensis inde ad Academiam, redux Pastor Gyöngyösiensis, ab Anno 1658 pastorem agit.” (31) Somosi Petkó János 1652-ben Leydenben, Johannes Coccejusnál védett

disputációját többek közt neki, mint teológus hallgatónak ajánlja. (32) A leydeni diáknévsorban azonban hiába kerestem Szánthai nevét (33), disputációját, ha létezik egyáltalán, az RMK nem ismeri. Franekerben 1654. március 29-én (34), Utrechtben pedig Isbrando de Diemerbroeck rektorsága idején, 1655-ben iratkozott be. (35) Valószínűleg még ez évben hazatért, s hejnzei lelkész lett. Telkibányai István ugyanis 1656-ban, Gröningában, Samuel Maresiusnál megvédett disputációját Szánthainak, mint hejnzei prédikátornak ajánlotta. (36) A Gisbertus Voetiusnál disputált Szoboszlai Mihály viszont, már mint gyöngyösi lelkészt nevezte meg Utrechtben 1668-ban megjelent téziszüze ajánlásában. (37) Nem tudjuk, hova távozott Gyöngyösről, mert élete további szakaszára csak a Körmendi Bornemisza jegyzéket ismerjük forrásként.

1670–1674-ig Szoboszlai Mihály. Életrajzát a rektorok névsorában ismertetjük.

1675–1678-ig Nagy-Almási P. Márton. Erdélyi származású, a sárospataki kollégiumba 1646. január 2-án iratkozott be. (38) Itthoni tanulmányai után a franekeri egyetemen lett teológus hallgató (1652. augusztus 25.) (39) 1653-ban verssel üdvözölte Jászberényi P. János (40) és ifj. Geleji Katona István disputációját. (41) Ő maga 1654-ben Nicolaus Arnoldusnál védte meg téziseit „Disputatio VII–IX. de Christo” címmel. (42) 1675-ben került Gyöngyösre lelkészként. A gyülekezet könyvtárát rendezte, rendszeres könyvgyűjtéssel saját könyvei adományozásával.

sával gazdagította, majd katalógust írt róluk. (43) 1678. február 5-én halt meg, s másnap temették Gyöngyösön (44)

1679-ben újra Szánthai Mátyás. (45)

1680-ban Lenthí János. Életrajza jól ismert (46): 1639-ben Pápán született. Patakra 1657-ben iratkozott be, majd Pápán lett rektor. 1663–1665-ig Heidelberg, Franecker, Gröningen, Utrecht egyetemeit látogatta. Utrechtben „Disputatio theologica de cubiculis seu suburbis inferni papisticae genti locandis” címmel 1665-ben disputált Gisbertus Voetiusnál. 1667-ben kecskeméti lelkész, majd esperes lett, s maradt 1680-ig. 1668-ban Szoboszlai Mihály, 1669-ben Sallai Pál ajánlotta neki téziszűzetét; 1674-ben Pozsonyba idézték őt is. Zoványi Jenő 1689-re teszi gyöngyösi szolgálatának évét, de ez feltehetően géphiba. Miskolci, debreceni és dömsödi lelkészkedés után 1700-ban Kecskeméten halt meg.

1681–1682-ig Otrókócsi Fóris Ferenc (1648–1718). Alakja olyannyira közismert, hogy nem látjuk szükségét még a vázlatos életrajz megismétlésének sem. (47)

1683. május 26-tól nem tudjuk mennyi ideig volt lelkész Szigethi András. A debreceni kollégiumban tanult 1675. május 22-től, s gyöngyösi szolgálati éveinek valamelyikében, Egerben baleset következtében meghalt. (48)

1687. április 24-én hívták Gyöngyösre Decsi Jánost, feltehetően azt a volt debreceni diákot, akiről az anyakönyvben a következő bejegyzés olvasható: „Anno 1678 die 9 maj Preceptor etymologistarum, poeseos, oratoriae

laudabilis sub nulla spe valedixit.” (49) Nem kizárható azonban, hogy az 1660-ban Debrecenben beiratkozott Decsiről van szó. (50)

1704. februárjában Szováthy Bíró János említődik a Körmendi Bornemisza által elkezdett jegyzéken. Életére vonatkozó adatokat azonban nem találtunk. (51)

A gyöngyösi református gyülekezet iskolájáról 1573-ból ismerjük az első említést, de XVI. századi rektorainak névsoráról nem került elő adat. Bakai Péter neve az, akit 1594-ben mint „scholarcha Giöngiösiensis” említenek. Ő egyébként 1590-ben a wittenbergi egyetem hallgatója volt, s tudjuk azt is, hogy ki támogatta tanulmányútját. 1594-ben ugyanis, amikor Bakai 2 tallért küldött a wittenbergi egyetemnek, 10 tallért ajándékozott „Benedictus Literatus civis Giöngiösiensis patronus Petri Bakai.” (52) Lehet, hogy ő volt 1612-ben és 1615-ben varannói lelkész. (53)

Körmendi Bornemisza jegyzékén Bakai nem szerepel, de ez a névsor egyébként is hiányosabb, mint a lelkészeké, ahol Kecskeméti Molnos Istvánnal kezdődően valamennyi említett név megtalálható az ő névjegyzékében is. A rektorok közül dátummal először Gyarmathi Balassa Mátyást említi 1638-ból, s előtte 10 nevet, illetve 11-et, ha figyelembe vesszük a lelkészek névsorában szereplő Tököli Gergelyt, aki „duabus vicibus” szolgált. Rajtuk kívül két gyöngyösi rektor nevével találkoztunk:

1605–1609-ig Makai Máté, aki 1603. október 25-én inscribált Debrecenben (54), Bachó László szerint 1605-ben került Gyöngyösre (55), 1609-ben Nagyszombatba hívták, ahonnan 1611. év elején Losoncra ment harmincadosnak „nem akarván tovább hordozni Krisztus keresztjét.” (56)

1618-ban a volt pataki diák, Rozgonyi K. Lukács (57), aki nem azonos a hasonló nevű baktai és beszterei lelkésszel (ő ugyanis Baktán már 1616-ban prédikátor volt, s 1618-ból is van adat ottlétére). (58)

1619–1638-ig csak a rektorok sorrendjét tudjuk megállapítani, de pontos hivatali évüket nem. Tököli Gergelyt pedig úgy tekintjük, mint aki azokban az években lehetett rektor, amikor a gyülekezet nem tudott újat hívni az eltávozott helyébe.

Lévai Suba Tamás. Neve 1617-ben szerepel a sárospataki matrikulában (59), de valószínűleg ekkor távozott onnan, mert 1617. július 3–17. között már a marburgi egyetemre iratkozott be. (60) Metafizikai tárgyú disputációját, melyet Joannes Combachiusnál védett 1618-ban, többek közt patrónusának, Rákóczi Györgynek, akkori ónodi kapitány, borsodi főispánnak ajánlotta. (61) 1618. április 7-én már a heidelbergi egyetem teológiai fakultásának diákja, s David Pareus tételeiből két vitát is tartott: 1618. augusztus 1-én és 1619. március 20-án. (62) Heidelbergi tartózkodása alatt írta be nevét diáktársa, Putnoki János albumába. (63) Hibás tehát Bachó László feltevése, misze-

rint Lévai 1617-ben gyöngyösi rektor lett volna (64), mert ezt az állását leghamarabb, s valószínűleg 1619. őszén foglalta el.

Felmerülhet Daniel Samaraeus neve is a rektorok sorában, de ő szinte biztosan nem volt a gyöngyösi gyülekezet tagja, csupán ott halt meg 1622. augusztus 5-én. Neve a pataki anyakönyvben 1622. június 24-énél szerepel. (65)

Dénesdi Benedekkel csak Körmendi Bornemisza jegyzékében találkozunk. Feltehetően az 1620-as évek elején volt Gyöngyösön. (66)

Csehi István három évig tanított valószínűleg 1626 előtt (67), mert az őt követő rektorra vonatkozó adatok ezt teszik feltételezhetővé. Nem tudjuk azonban, hogy melyik Csehi Istvánról van szó, mert ilyen névvel három dátumnál találkoztunk: 1617. július 5. a debreceni matrikulában (68); 1619. március 25. Putnoki János albumában: „Stephanus Czehinus Discipulus indignus. 25. Marcij In schola Celebri Szatthmariana 1619.” (69) Putnoki diákja lehetett ugyan Debrecenben is ez a Csehi István, de 1616 előtt, mert 1616 október 18-án már Heidelbergben volt Putnoki. Biztosabb tehát – és kézenfekvőbb – ha az 1618. ősztől Szatmáron rektor Putnoki egy ottani kedves tanítványával íratta be nevét emlékkönyvébe. A harmadik Csehi István 1621. május 25-én inscribált a debreceni kollégiumban. (70)

Szilvási Márton két évig volt Gyöngyösön. Több szempontból is imponáló lenne, ha Szilvási K. Mártonról lehetne szó, kinek egyébként jól ismert életrajzában az 1626 és 1630 közötti időszak fehér foltnak számít: 1626-ban vált meg az esperesi tisztétől a kalotaszegi egyházmegyében, s 1630-ban már Szilágynagyfaluban lelkész. (71) Nehéz lenne elképzelni azonban, hogy egy másik egyházmegyéből Gyöngyösre jött volna. Valószínűbb, hogy az 1626. június 20-án még kenézlői lelkészként említett Szilvási Mártont hívták meg a gyöngyösiek iskolájuk élére. (72)

Debreczeni András. Gyakori név a XVII. században, de olyan, aki a gyöngyösi rektorsággal kapcsolatba hozható, csak kettő ismert előttünk (a többi mind 1638. után kezdte tanulmányait itthoni iskolában): 1616. április 11-én, illetve 1621. június 11-én iratkoztak be a debreceni kollégiumba. (73)

Hercegszöllősi Gáspár Sárospataki diáksága (1622) után ráckevei rektor volt, majd Gyöngyösre került, ahol meghalt. (74) 1607-től egy Hercegszöllősi Gáspár volt az alsó-dunamelléki egyházkerület püspöke (75), de a kettő nem ugyanaz a személy. Ez utóbbi, aki 1589. január 12-től a wittenbergi egyetem diákja volt. (76)

Onadi István. Életéről nem sikerült semmit sem meg tudni. Egy 1631-es dátumú iratban szerepel ugyan Onadi István, de nem tehető fel azonosságuk. (77)

Medgyesi István. 1604-ben született, Debrecenben 1621. szeptember 24-én iratkozott, 1629-ben ugyanitt collaborator, 1630-ban contrascriba, 1631-ben senior. (78) Még ez évben Leydenbe ment tanulni, neve az egyetem matrikulájában 1631. október 31-én szerepel. (79) Hazatérve lett gyöngyösi rektor, mert 1634–1635-ben a debreceni iskola rektora (80), s 1638 – tehát Gyarmathi Balassa rektorsága – előtt, őutána még ketten voltak a gyöngyösi iskola vezetői. 1640-ben és 1642-től szatmárnémeti, 1641-ben borosjenei lelkész. Szokolai A. István két disputációját is neki, mint németi lelkésznek ajánlja 1647-ben és 1648-ban. (81) Testvére volt Medgyesi Pálnak. (82)

Papi János. Életére vonatkozó adatokat nem találtunk. (83)

Botosi György. Életére vonatkozó adatokat nem találtunk. (84)

1638–1639-ig Gyarmathi Balassa Mátyás, akiről dolgozatunk elején egy verse kapcsán már történt említés. Életrajzát nem ismerjük, csupán annyit tudunk róla, hogy 1636-ban pataki diák volt, s innen került Gyöngyösre. (85)

1639-ben Görgei György. Sikerült találunk egy olyan forrást, amely Görgei Györgyöt, mint füzéri lelkészt említi 1645-ben. (86) Nem lehetetlen azonban, hogy figyelembe kell vennünk azokat az adatokat is, amelyek Görgei Gergelyre vonatkoznak, hiszen közismert, hogy a Georgius és Gregorius név gyakorta összecserélődött a

XVII. század írásgyakorlatában. Szépen kiegészíthető ugyanis az életrajz ezzel a „névcserével”: 1631. július 1-én Miskolczi Csulyak István Csörgőre és Legenyére ajánlotta a „mostan Toronyán vacáló Gregorius Görgeit, ki ennek előtte abarai pásztor 4 esztendeig volt.” (87) Az esperes természetesen pontosan tudta, ki, hol szolgált, megnyugtató azonban, hogy 1626–1629-ig más források is bizonyítják Görgei abarai lelkészségét. 1632. augusztusában már mint csörgői prédikátor szerepel. Nem tudjuk azonban, hogy ugyanarról a Görgei Gergelyről van-e szó abban az iratban, amely mint hidasnémeti lelkészt említi 1605-ben. (88)

1640-ben Turai Mátyás. Életrajzát nem ismerjük.

1641-ben Tolnai János. Megtalálható a lelkészek sorában is. Életére vonatkozó ismereteinkről, azok plasztikusságáról lásd ott. (89)

Itt meg kell szakítanunk a rektorok életrajzi adatainak ismertetését, s ki kell térnünk arra a kérdésre, hogy mekkora lehetett a gyöngyösi református iskola, pontosabban arra, hogy volt-e akkora, hogy két tanárra lett volna szüksége; olyan tanárra, aki nem helyettesíthető a felsőbb osztályokba járó diákkal. Körmendi Bornemisza névsorában ugyanis minden évre jut egy rektor, ami örvendetes tény ugyan, de ha összevetjük a pataki matrikula adataival – a legtöbb rektor a sárospataki kollégiumból került Gyöngyösre – akkor az 1637–1659-ig Patakon beiratkozott diákok között nyolc olyannal találkozunk, aki

később gyöngyösi rektor lett; hogy mikor, arról nincs említés. Elképzelhető, hogy Körmendi Bornemisza emlékezett rosszul, vagy ifj. Csécsi János, a pataki anyakönyv másolója tévedett, de feltehető az is, hogy a rektorok nem évente, hanem félévente cserélődtek, netán az is, hogy a rektor mellett időnként működött egy másik, már végzett tanár. Bármelyik feltevés válik igazzá, talán nem haszonatalan felsorolni a kérdéses nyolc nevet, olyan sorrendben, ahogy a pataki kollégiumba beiratkoztak:

1637. Rozgonyi S. Mátyás, aki 1652-ben veresegyházi lelkész volt. (90)

1638. Szerencsi György (91)

1642. Palágyi N. Dániel (92)

1650. Csernátfalusi András (93)

1652. Redmecz F. András, aki nem a pataki matrikulából ismert! Gyöngyösi rektorsága előtt lelkész volt Nyírtasson (1626), Nyírmeggyesen (1632) és Szernyén (1644). (94)

1654. Ladányi György. Lehet, hogy Körmendi Bornemisza őt írta Padányi Györgynek. (95)

1657. Németi István, aki feltehetően azonos a későbbi (1684) kisújlaki lelkésszel. (96)

1659. Szili P. Mihály (97)

E rövid kitérő után folytassuk a rektorok időrendes felsorolását, amit 1641-el, Tolnai Jánossal megszakítottunk.

1642-ben Henczei Dániel, aki 1633. augusztus 17-én iratkozott be a debreceni kollégiumba, s gyöngyösi szolgálta

lata után ide tért vissza rektornak; 1645-ben legalábbis így említik a források. (98)

1643-ben Körmendi István, volt debreceni diák (inscribált 1640. augusztus 11-én) (99)

Ugyancsak 1643-ban hívták Gyöngyösre Tölczei Mihályt, aki 1639-ben pataki diák volt. (100) Az életére vonatkozatható többi adatban azonban egy kis zavar van. Bizonyos, hogy nem lehet azonos Tölczei Pitter Mihálylyal, aki 1612–1614-ben Heidelbergben tanult, majd itt-hon váradi rektor lett (1616). (101) Egy Tölczei Mihály 1630. szeptember 3-án, 27 éves korában iratkozott be Leydenben az egyetemre, s 1632-ben disputált. (102) Ismerünk még három olyan adatot, amely tulajdonképpen mindhármukra vonatkozatható, talán legkevésbé Pitter Mihályra: 1646–1647-ben Göncruszán, lelkész volt egy Tölczei Mihály, s vele egyidőben a kápolnai lelkészt is így hívják. Mivel az Abaúj-megyei Kápolnáról van szó, nem elképzelhetetlen, hogy Kápolna Göncruszka filiája volt (103). Az utolsó adatunk 1651-ből való, eszerint „Tölcese-ki” Váradon a rektor. (104)

1644-ben Páli János. Életére vonatkozó adatot nem találtunk.

1645–1647-ig Redmeczi János. Életrajzát Zoványi Jenő megírta (105), de csak annyit tud róla, hogy debreceni diáksága (1605) után zempléni rektor 1608, majd szilvásújfalui lelkész lett (1612–1616), s hogy 1622-ben még élt. Ha azonos a hasonló nevű gyöngyösi rektorral,

ami valószínű, akkor az Ecsedi Báthori Istvánhalálakor verssel tisztelgő (106), a homonnai Drugeth Bálintot dicsőítő (107), s Bethlen Gábornak, a református egyházzal cselekedett jótéteményeit az utókor számára megíró (108) régi magyar szerző életrajza e szerény adattal kiegészülhet.

1648-ban Rádóczi János. Körmendi Bornemisza valószínűleg rosszul emlékezett a nevére, mert a pataki matrikula 1647-es dátummal egy „Georgius P. Rádóczi Rector Gyöngyösiensis” bejegyzést őriz. (109)

1649–1650-ben Nádudvari János, volt pataki diák, aki nem azonos a kortárs Kisjenei Nádudvari Jánossal (110). Körmendi Bornemisza azt tudta róla, hogy polgár lett, ifj. Csécsi János valamivel többet: „1646. Johannes Nádudvari Rector Gyöngyösiensis 1649. Ibidem uxorem duxit et mercaturam exercet” (111) – örök perspektíva. Polgárként is előbukkan aztán a forrásokban: 1667. augusztus 14-i reverzálisban, amit a gyöngyösi kálvinisták az egri pasának adtak, majd a reformátusok és katolikusok közti örök templom-vitának egyik rimaszombati tárgyalásán 1683-ban. (112)

1651–1652-ben Madocsai János, 1646-ban pataki diák. (113)

1653-ban Szelei György. Egy évvel előtte a tolnai seniorátushoz tartozó Gerjenben volt lelkész, s gyöngyösi hivatali éve után ismét lelkésznek ment. (114)

1653-ban Losonczy János. Körmendi Bornemisza szerint tehát losonci lelkész, az 1653-ban Gyöngyösön

meg is halt. A pataki matrikulában a következő áll: „1650. 19. Novembris Georgius /!/ Losontzi. Rector Gyöngyösis.” (115) Losonczy János névvel találtunk egy lelkészt, aki 1599–1600-ban Hanván, 1606–1608-ig pedig Runyán szolgált (116); s természetesen a viszonylag jól ismert Losonczy Farkas Jánost (1629 v. 1630–1700). (117)

1654-ben Csernátoni György. Életére vonatkozó adatot nem találtunk, de a pataki matrikula a következő bejegyzést tartalmazza: „1651. Franciscus Tsernatoni. Rector Vámosujfalusiensis Rursus ingressus, postea Gyöngyösisensis.” (118)

1655-ben Jósvai K. Dávid, 1651-ben pataki diák. (119)

1656-ban Padányi György. Életére vonatkozó adatokat Körmendi Gornemisza feljegyzésén kívül nem ismerünk, nem lehetetlen azonban, hogy a név elírás; a sárospataki anyakönyv 1654. július 4-i bejegyzése ugyanis Ladányi Györgyöt említ, mint aki később gyöngyösi rektor lett. (120)

1658-ban Kocsi Bajcsi András. 1638-ban született Kocson, a sárospataki kollégiumba 1655-ben iratkozott be. Ifj. Csécsi János a következőképpen summázza életútját: „Rector Gyöngyösisensis, tandem Pastor Enyediensis in Transylvania et tractus ejus senior. Filius eius hodie est pastor Enyediensis.” (121) Ennél azonban lényegesen többet nem tudunk. Körmendi Bornemisza említi, hogy peregrinált. Előtte azonban Nagybányára került rektornak (1660). (122) A leydeni anyakönyvben 1663.

március 24-én írták be a nevét (123), disputációja, ha volt, eddig nem került elő. Körmendi Péter azonban neki ajánlotta saját, Leydenben 1663-ban kiadott tézisfüzetét. (124) Bajcsi hazatérve ismét Nagybányán lett rektor (1664), aztán 1666-ban vitája volt a tanáccsal, s elment a városból. A viszály okát így jegyezték fel a városi jegyzőkönyvek: „1666. die 24. Maii. Bajcsi Mihály uram, scholamester ki volt, a mesterségnek tisztiből hívatatván Szamosujlakra papságra, háládatlanul nem akarván elmenni, solemniter a becsületes Tanácstól és universitástól elbúcsúzó cum gratiarum actione.” (125) Eztán került Nagyenyedre lelkésznek, s 1685-ben még biztosan ott szolgált, mert Musnai Mihály mindkét disputációját (1684 és 1685 Leyden) neki, mint ottani lelkésznek ajánlotta. (126)

1658–1659-ben Szendrei Mihály, aki 1657-ben még pataki diák volt. Gyöngyösre 1658. októberében hívták. (127) Nem azonos az 1652-ben Debrecenben inscribált Szendrei Mihállyal. (128)

1659-ben Némethi János. Igen gyakori név; kilétét Körmendi Bornemisza azonosította azzal, hogy megemlíti a pozsonyi perekben való megidézését. Tudjuk, hogy innen még Magyarországon szabadult. (129) A többi, Némethi Jánosra vonatkozó említéseket azonban nem tudjuk személyére megnyugtatóan azonosítani. (130)

1660-ban Szili Sámuel, akiről a debreceni anyakönyv így emlékezik meg: „1657. decembris Samuel Szili satisfacit flor. 3. venit Patachinum.” (131)

1661-ben Bári P. János, előző évben még pataki diák.

1662–1666-ig Szoboszlai Mihály. A gyöngyösiek elégedettek lehetek vele, mert 1667-ben Utrechtbe küldték tanulni, ahol 1668-ban Gisbertus Voetiusnál disputált „Diatriba de homine spirituali ad I. Cor. II. vers. 15.” címmel. (133) Hazatérve a város lelkésze lett 1674-ig, amikor is Pozsonyba idézték. (134)

1667-ben Pesti János. A név olvasata nem biztos. Pesti P. Jánossal egyébként, mint szigetszentmiklósi lelkéssel találkozunk a forrásokban 1628-1632-ig. (135)

1668-ban Keresztúri János. Gyakorta előfordul név. 1627-ben volt egy Keresztúri János debreceni diák, (136) s talán ő lett lelkész 1629-ben Mezőkeresztesen (137). 1631-ből való Miskolczi Csulyak Istvánnak az az Eszterházy Pálhoz írott levele, amelyben megemlíti egy Keresztúri Jánost, kit a vasból elbocsájtottak, s Olaszliszván volt templomban. (138) A többi adat dátuma mind távolabb esik 1668-tól. (139)

1669-ben Muraközi Sámuel. Életére vonatkozó adatokat nem ismerünk. (140)

1670-ben Tormaföldi P. Pál, 1669-ben pataki diák (141). Nem valószínű, hogy azonos lenne azzal a „Paulus Tormaföldi”-vel, akit a debreceni anyakönyv 1660-ban „discessit” megjegyzéssel említ. (142)

1671–1673-ig Dobai Szilágyi Péter. A sárospataki matrikula megőrizte feljegyzés szerint: „1667. 26. Aprilis Petrus Szilagyi etymologiae et syntaxis praeceptor.” (143)

1674–1676-ig Kisztei Péter. Életrajzát Harsányi István monográfia-szerűen feldolgozta (144), ám gyöngyösi rektorságának idejében téved.

1677–1678-ban Körmendi Bornemisza János, névjegyzékünk szerzője. Az ő nevét már másik kéz jegyezte az általa felsoroltak után, majd 5 különböző személy írása különíthető el a továbbiakban hanyagul, hézagosan vezetett névsorban. A pataki matrikulában 1641. október 16-ánál szerepel a neve (145), s ezen kívül csak azt tudjuk róla, hogy Csúzi Cseh Jakab rokona volt, s mint ilyennek ajánlotta Csúzi a Franekerben, 1665-ben tartott disputációját. Az ajánlásból egyben az is kiderül, hogy Körmendi Bornemisza akkor ekeli lelkész volt. (146)

1679–1680-ban Makai Ferenc. Életére vonatkozó adatokat nem találtunk. (147)

1681-ben Szenczi János. Életrajzát ifj. Csécsi János írta meg a pataki matrikulában: „Johannes Szenczi Anno 1676 Die 20 Maji. Albae Transylvanorum Etymologiae et Oratoriae Praeceptor, tandem Collegii Senior, ductus ad Rectoriam Gyöngyösiensem, illinc Academias ivit, et Belgio redux fit Szathmariensis Scholae Moderator fructuosissimus tandemque Pastor.” (148) Nevével csak a franekeri egyetem matrikulájában találkoztunk, 1684-nél (149). Tézisfüzete nem ismert. Nem szabad összekeverni a kortárs Szenczi János debreceni senior (1678), tu lelkész (1683) és szoboszlói pappal (1695). (150)

1682–1683-ban Farkasdi Pál. A sárospataki anyakönyvi bejegyzés megerősíti az *Öreg Graduál* adatát: „Paulus Farkasdi anno 1676. 29. Julii. Albae rudimentariae et oratoriae praeceptor, tandem rector Gyöngyösiensis, postea secularis homo.” (151)

1684–1686-ig Sallai Pál az, aki 1678. május 26-án subscribált a pataki iskolában, „senior scholae Albae Juliae et tandem Scholae Saros Patakinæ restitutæ primus senior.” Eztán került Gyöngyösre, ahol 1687–1688-ban a református gyülekezet gondnoka volt. (152) Nem összetévesztendő azzal a Sallai Pállal, aki 1657-ben volt debreceni diák, majd 1669-ben fejezte be tanulmányait Leydenben, s hazatérte után Szamosújlakon, Szentimrén, Nagylétán volt lelkész. (153)

1687-ben Váli Pál (Vályi Pál). Életéről csak annyit tudunk, amennyit ifj.Csécsitől tudunk: „Paulus Wályi anno 1681 die 31 Maji. Ductus ad rectoriam Hunyadiensem item ad paedagogium spectabilis ac generosi domini Michaelis Teleki, illinc ingressus missus Patachinum, tandem ductus ad rectoriam Gyöngyösiensem.” (154)

1703–1705-ig Sujtai Mihály, talán az, aki 1677. július 14-én írta alá a debreceni iskola anyakönyvét (155)

1704-ben Veszprémi Péter, kinek életrajzi adataival nem találkoztunk.

1706-ban Nagymegyeri György. Róla annyit tudunk, amennyi a debreceni matrikulában áll: „Ego Georgius

Nagy Megyeri, subscripsi legibus scholæ Debrecinæ 1698. die 20. Augusti.” (156)

1707-ben Komáromi László. Patakról hívták a gyöngyösieket, de ő debreceni diák volt eredetileg. 1702. február 20-án írta alá az iskola törvényeit. A debreceni anyakönyvben feljegyezték róla, hogy gyöngyösi rektorsága után a város polgára lett, s ott is halt meg. (157)

1708–1709-ig Géresi György. Életéről csak e feljegyzésből tudunk.

1710-ben Jánthó Ferenc, aki gyöngyösi rektorsága után pataki könyvtáros (1711), tállyai rektor (1712–18) volt, s Tállyán halt meg 1718-ban. (158)

Végül néhány szó Körmendi Bornemisza János forrásértékeléséről:

A közelkortárs előnyével szinte teljes pontossággal dolgozott a névsorok összeállításán, s ahol nem tudta a pontos adatot, ott kihagyta, nem írt a helyére semmit. Természetesnek mondható az a bizonytalanság, ami a jegyzékek első neveinek felsorolásában tapasztalható, feltűnő azonban a rektorok névsorának hiányossága, s az említett pontatlansága (Rádóczi János/György, Losonczy János/György, Csernátoni György/Ferenc). Ezek a hibák azonban nem állíthatók teljes bizonyossággal az ő elírásának, hiszen lehet, hogy valóban létezett rektor mindkét néven, de lehet az is, hogy a pataki kollégium anyakönyvében van a hiba.

Erénye viszont a jegyzéknek az, hogy számos, eddig csak kevésbé ismert református lelkésszel, rektorral ismer-tet meg bennünket, s a már ismertek életrajzi adatait kie-gészíti, pontosítja.

Gyöngyös város helytörténetíróinak feladata most már, hogy városukban a XVI.–XVII. században jelentős szerepet betöltő református iskola történetét megírják. Az előzőekben felsorolt személyek baráti körét, szellemi kapcsolatait vizsgálva, a török hódoltság peremén fekvő város és református gyülekezete művelődéstörténetéhez jelentős adalékokat gyűjthetnek.

JEGYZETEK

A gyakrabban idézett művek rövidítésjegyzéke:

- BACHÓ Dezséri BACHÓ László: Gyöngyös város a török hódoltság idején. Gyöngyös, 1941
- BÁN 1940 BÀN Imre: Magyar Könyvszemle 1940, 242–250.
- BÁN 1941 BÀN Imre: A gyöngyösi templomper Bocskay István korában. Csikesz emlékkönyv. Budapest, 1941, 142–159.
- BÁN 1943 BÀN Imre: A gyöngyösi református egyházközség levéltára. Egyháztörténet 1943, 389–405.
- ESZE ESZE Tamás: Jeltelen sírok. Csikesz Sándor emlékkönyvek 3. Debrecen, 1941, 160–172.
- FÖLDVÁRY FÖLDVÁRY László: Adalékok a dunamelleki ev. ref. egyházkerület történetéhez I., Budapest, 1898.
- GULYÁS GYULYÁS József: A sárospataki főiskola diákjai. Egyháztörténet 1943, 117–125, 233–140, 381–386; 1944, 127–136, 336–344; 1945, 101–105.
- HELLEBRANDT HELLEBRANDT Árpád: A franekeri egyetemen tanult magyarok. Történelmi tár, 1886.
- HEREPEI HEREPEI János cikkei. Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. Szerk. Keserű Bálint. Bp–Szeged I. 1965; II. 1966; III. 1971.

- MARTON MARTON János: A sárospataki ref. főiskola története I. Sárospatak, 1931, 157–164.
- RÁCZ RÁCZ Károly: A pozsonyi vértörvényszék áldozatai 1674-ben. Sárospatak, 1874.
- RMK Régi Magyar Könyvtár. Irta: Szabó Károly. I–III. Bp., 1879–1898.
- RMKT XVII. Régi Magyar Költők Tára. XVII. század. Szerkeszti: Klaniczay Tibor és Stoll Béla, majd Stoll Béla és Varga Imre. I–X. Bp. 1959–1981.
- RMNy Régi magyarországi nyomtatványok. I–II. Bp. 1971–1983.
- ROMÁN ROMÁN János: Catalogus Studiosorum Illustris Scholae S. Patachinae. Egyháztörténet, 1958, 75–81, 231–236, 341–345; 1959, 293–300.
- SZINNYEI 1891–1914 SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. Bp. 1891–1914.
- THURY THURY Etele: Iskolatörténeti adattár. Pápa I. 1906, II. 1908.
- THURZÓ THURZÓ Ferenc: A nagybányai ev. ref. főiskola története 1547–1755. Nagybánya, 1905.
- ZOVÁNYI 1928 ZOVÁNYI Jenő: Protestáns lelkészek nyugtatványai régi tizedjegyzékek mellett. Egyháztörténeti adattár XIII. 5–141. Budapest, 1928.

- ZOVÁNYI LEX ZOVÁNYI Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. Szerk. Ladányi Sándor. Budapest, 1977.

A fentiekén kívül még az alábbi műveket használtuk

FORGÁCS Ferenc: Gyöngyös története (A Gyöngyösi Állami Koháry István Reálgimnázium Értesítője 1928–29. Gyöngyös, 1929).

KLIMÓ Pál: A gyöngyösi ev. ref. egyház történetének vázrajza, Gyöngyös, 1892.

SEBŐK László: Gyöngyös és vidéke története, Gyöngyös, 1880.

VÁGÓ Ferenc: A Gyöngyösi Katholikus Községi Nagygymnázium története 1634–1895. Gyöngyös, 1896.

FABÓ András adatközlései a Sárospataki Füzetekben: 1866, 77–79, 167–170, 463–466.

FEKETE Lajos: A gyöngyösi református egyházközség a török-kori iratai. Egyháztörténet, 1943. 406–426.

MOLNÁR Ágnes: A debreceni főiskolára 1590–1610 között beiratkozott hallgatók további sorsa. (Quibus expedit universis. Szerk. Ladányi Erzsébet. Bp. 1980. 201–228.) Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár. (Szerk. Stropm László, majd Zsinka Ferenc, s végül Mályusz Elemér), I–XIV. kötet, Budapest, 1902–1930.

1/ RMK I. 658. Könyvtári jelzete: 2^r 22. ESZE Tamás már 1941-ben használta „Jeltelen sírok” című tanulmányának megírásához; DEZSÉRI BACHÓ László a névsort is többször idézte alapvető várostörténeti munkájában. 122., 131., 186., 204., 239.; használta még BÁN Imre Gyarmathi Balassa Mátyás versének részbeni kiadásakor. Egyháztörténet 1944. 334–335. és VARGA Imre az RMKT XVII/9. kötetének sajtó alá rendezésekor (199–202., 608.)

2/ Idézet Pál apostolnak a rómabeliekhez írt levele 9:16. verséből: „Annakokáért tehát nem azé, aki akarja, sem nem azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené.” – A kötettel először a gyöngyösi ref. gyülekezet könyvtárának 1677. június 24-én Nagy-Almási P. Mártontól készített katalógusában találkozunk: „Graduál Öreg” (A katalógus a gyöngyösi református gyülekezet levéltárában található. Sok hibával kiadta SZEDERKÉNYI Nándor: Heves vármegye története. III. Eger, 1891. 460–461.; részletesen ismertette BÁN Imre: Magyar Könyvszemle 1940. 242–250.)

3/ Egy részletét kiadta ESZE 160.; BÁN Imre, Egyháztörténet 1944., 334–335. A teljes szöveg kritikai kiadása: RMKT XVII/9. 199–202. (Ez utóbbi a költő nevét Balassagyarmati T. Mátyás alakban írja.)

4/ Erre egy Földváry László által idézett irat hívta fel figyelmünket. Földváry ugyanis az 1674-ben Pozsonyba perbe idézett prédikátorok névsorában közlésekor Halasi

Sámuel jászberényi prédikátor nevéhez a következő megjegyzést fűzte: „1783 (!) január 26-án a Helytartótanács rendeletére a helyszínen Jászberényben megjelent a vizsgálobizottság elé terjesztett okmányok közt az N. alattiban ez áll: Johannes Némethi pastor factus, in eoque status vivus martyr Christi Posonii Samuel Szili pastor factus.” Több probléma is felvetődik ezen idézet kapcsán: nem érthető, hogy az 1674-es pozsonyi rendkívüli törvényszék működésével kapcsolatban hogy merül fel 1783-ban olyan kérdés, amit a Helytartótanácsnak kell kivizsgáltatnia. Logikusan adódik megoldásként, hogy nyomdahibával állunk szemben, s 1683-ról van szó. Ez esetben viszont nem érthető, hogy rendelhet el egy 1723-ban felállított testület negyven évvel előbb bármit is. A pozsonyi perek körüli jogtörténeti fogalmi zavarra Péter Katalin is utalt tanulmányában. A múlt század végén a szakirodalomban a lexikonokig lemenően a „pozsonyi királyi helytartósági vértörvényszék” kifejezéssel találkozunk. Másról tehát nem lehet szó, mint arról, hogy Földváry ezt jelölte az akkor még nem létező „Helytartótanács” névvel. Ezen túlmenően a latin mondat is értelmetlen. Feltehetően az történt, hogy az okmányok előterjesztői – talán Farkasdi Pál, akkor gyöngyösi lelkész és jászberényi kollégája – a Körmenyi Bornemisza által összeállított névsor két sorát egybemásolták; az idézett latin szövegrész ugyanis e névsorból való. FÖLDVÁRY 208. 2. jegyzet.; PÉTER Katalin tanulmánya: A magyarországi protestáns prédikátorok és tanító-

ellen indított per 1674-ben. (A Ráday Gyűjtemény Évkönyve III. 1983. Bp. 1984. 31–40.)

5/ Gyarmathi Balassa említett verse és a névjegyzékek közt XVIII. századi kézre utaló írással a következő latin és magyar rigmusok olvashatók:

Si non erraret cantor quandoque canendo
Rusticus hanc artem diceret esse levem.

Scripsit Jhéhel V. Deb.

Passio mondása vajha nem lett volna,
Szegény mestereknek kisebb gondgyok volna.
De mivel ez torok-tisztító bójuta
Szegény kantorokat nem kicsiny gond fogta.

6–10/ ZOVÁNYI 1928. 54.

11/ FÖLDVÁRY 84–86. és THURY II., 21.

12/ ZOVÁNYI 1928. 38., 54.

13/ Uo. 51., 54.

14/ Uo. 54.

15/ Uo. 54.

16/ FÖLDVÁRY 166.

17/ FÖLDVÁRY 87. és BACHÓ 72., 122.

18/ FÖLDVÁRY 87., 113., 121., 126., 132., 138.,
146., 149.; RMK III. 1331.; ZOVÁNYI 1928. 54.,
BACHÓ 41., 122.

19/ ZOVÁNYI 1928. 38., 54.; FÖLDVÁRY 84–86;
BACHÓ 41., 122.

20/ FÖLDVÁRY 121., 126., 133., 146.; THURY II.
105.; BACHÓ 122.

21/ Tolnai Dali János élete viszonylagos részletességgel ismert: ZOVÁNYI LEX. 644. ZOVÁNYI Jenő: Puritánus mozgalmak a magyar református egyházban, Bp. 1911. Hazatérése, a pataki tanársága előtti vizsgálat leírása itt: pp. 37–51. A szakirodalom felsorolásától az ő esetében eltekintünk, megjegyzendő azonban, hogy az RMK III. mutatója „két név” alatt tünteti fel a rá vonatkozó adatokat: Tolnai János pataki tanár (adatok 1649–1655-ig), s Tolnai Dali János. Nem jöhet szóba az 1567-es wittenbergi donátor Tolnai (THURY II. 49), Tolnai Gara János (THURY II. 25.; RMK III. 781.), Tolnai S. János (THURY II. 25.; RMK III. 767. – Szabó Károly a mutatóban e két utóbbit összevonta), Tolnai Balog János, kapii lelkész, Sáros-megyei majd ungi esperes (RMK II. 317., RMNy 819. Sok verse ismert 1595 és 1622 között. Erről lásd RMNy 759, mint első, s RMNy 1257, mint utolsó adatot), és ugyanígy nem lehet Tolnai K. János a sok helyütt volt lelkész (THURY II. 27.; ZOVÁNYI LEX 645, ZOVÁNYI 1928. 10., 122., 131–132., 139. Egyháztörténeti Adattár X. 37–43., 50., 74–77.) Ezekon kívül elkülöníthető egy Tolnai János, aki főnyi és vilmányi lelkész volt (1600-ban, illetve 1606-ban: ZOVÁNYI 1928. 12., 28.) A többi Tolnairól már nehezebb adatcsoportokat kialakítani, ugyanis 1613 és 1655 között hét Tolnai János iratkozott be Debrecenben (THURY II. 104., 110., 113., 115., 116., 121., 122.), egyet említ a pataki anyakönyv (GULYÁS 1943. 239). Hogy közülük melyik volt Gyön-

gyösön rektor és lelkész (ezt említi BACHÓ 131. is), 1658-ban tarcali pap (RMK III. 2018., RMK III. 2020.), és ugyanebben az évben újhelyi lelkész (RMK III. 2020.), azt nehéz lenne eldönteni újabb levéltári kutatás nélkül.

22/ Mindkettő THURY II. 96.

23/ THURY II. 25.

24/ ZOVÁNYI 1928. 91., illetve 38.

25/ THURY II. 102.

26/ ZOVÁNYI 1928. 28.

27/ Egyháztörténeti Adattár X. 87.

28/ FÖLDVÁRY 178., 183.; BACHÓ

29/ THURY II. 110.

30/ FÖLDVÁRY 196., 185.

31/ GULYÁS 385. Említi BACHÓ 122., 186.

32/ RMK III. 1807.

33/ Friedrich TEUTSCH: Die Studenten aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Leyden 1575–1875. (Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. 1880. 204–226.)

34/ HELLEBRANDT 793.

35/ Verzeichniss der Studenten aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Utrecht in den Jahren 1643–1885. (Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. 1889. 82.)

36/ RMK III. 1964.

37/ RMK III. 2447. Gyöngyösi szolgálatait említi BACHÓ 1941. 122., 186.

38/ GULYÁS 1943. 385.

39/ HELLEBRANDT 792.

40/ RMK III. 1833.

41/ RMK III. 1834.

42/ RMK III. 1881.

43/ Ld. a 2. jegyz.

44/ Életéről már többen írtak: SZINNYEI IX. 781., ESZE 165–167., BÁN 1940. 249., BACHÓ 186., 206., 210.

45/ Ld. a 35–37. jegyz.

46/ Ezért a rá vonatkozó adatok felsorolását egy jegyzetben végezzük el: ZOVÁNYI LEX. 369., RMK III. 2301., 2247., 2491., HERPEI III. 59., FÖLDVÁRY 208., BACHÓ 186., RÁCZ 116–117.

47/ A rá vonatkozó szakirodalom felsorolását lásd: STOLL Béla – VARGA Imre – V. KOVÁCS Sándor: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig. Bp. 1972. 442–443. Innen kimaradt BACHÓ 186., 210., 211., 239.

48/ THURY II. 148., BACHÓ 239.

49/ THURY II. 153. Említi BACHÓ 239.

50/ Uo. 129.

51/ Említi BACHÓ 239.

52/ THURY II. 26., 42., 45. és FÖLDVÁRY 59.

53/ ZOVÁNYI 1928. 139.

54/ THURY II. 101.

55/ BACHÓ 132.

56/ THURY I. 12., 14.

- 57/ MARTON 160.
 58/ ZOVÁNYI 1928. 9–10.
 59/ MARTON 158.
 60/ ZOVÁNYI Jenő: A marburgi egyetem magyarországi hallgatói 1859-ig. Irodalomtörténeti közlemények 1955 345.
 61/ RMK III. 1223.
 62/ HERPEI I. 164.
 63/ Uo. 148.
 64/ BACHÓ 131.
 65/ MARTON 163.
 66/ Említi BACHÓ 131., dátum nélkül.
 67/ BACHÓ 131
 68/ THURY II. 106.
 69/ HERPEI 152.
 70/ THURY II. 107.
 71/ HERPEI I. 199–235. és ZOVÁNYI LEX. 608.
 72/ ZOVÁNYI 1928. 78.
 73/ THURY II. 105., 107.
 74/ MARTON 164.: „Caspar Hertzeg Szőlősi anno 1622. Rector Ratzkeviensis 1624, postea Gyöngyösiensis, ubi obiit.”
 75/ FÖLDVÁRY 87.
 76/ THURY II. 26.
 77/ Egyháztörténeti Adattár X. 122. Megemlítjük, hogy MARTON János 158. említ egy bizonyos Onadi Györgyöt: „Georgius P. Onadinus 1617. Rector Tokajensis

inde ad academias profectus.” Ha azonban feltételezzük Körmendi Bornemisza névtévesztését, akkor a sok „Óndi” vezetéknevű, illetve ónodi származású lelkészt is figyelembe kellene venni.

- 78/ THURY II. 107.
 79/ Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde 1880, 207., HERPEI I. 374-375, 412., 435.
 80/ THURY II. 113.
 81/ Életének e szakaszára lásd: ZOVÁNYI 1928. 106., HERPEI I. 382.
 82/ HERPEI I. 370. Gyöngyösi szolgálatát megemlíti BACHÓ 131.
 83/ Feltételezhetünk persze névtévesztést is, mert Papi István életrajzába beleillene egy gyöngyösi rektorság: 1612-ben zalkodi lelkész volt, s minden bizonnyal nem azonos a XVI. századi Papi Istvánnal. Erről lásd ZOVÁNYI 1928. 87., 123., 127. Említi BACHÓ 131.
 84/ Említi BACHÓ 131.
 85/ Ld. a 3. jegyzetet, továbbá GULYÁS 1943. 234 BACHÓ 131–132.
 86/ ZOVÁNYI 1928. 13.
 87/ Egyháztörténeti Adattár X. 111.
 88/ ZOVÁNYI 1928. 18., 119., 123.
 89/ Ld. a 21. jegyzetet.
 90/ GULYÁS 1943. 235. és FÖLDVÁRY 84.
 91/ GULYÁS 1943. 235.
 92/ Uo. 239.

94/ ZOVÁNYI 1928. 34., 82., 99. Gyöngyösi rektorságáról FÖLDVÁRY 185. emlékezik meg.

95/ GULYÁS 1944. 13.

96/ Uo. 134. és ZOVÁNYI 1928. 127.

97/ GULYÁS 1944. 336.

98/ THURY II. 113., majd 117., BACHÓ 131., HERPEI II. 141. és VARGA Lajos: Nánási emlékirat, Sárospataki Füzetek 1858 167.

99/ THURY II. 115., FÖLDVÁRY 167. Említi BACHÓ 131.

100/ GULYÁS 1943. 236.

101/ HERPEI II 28., 105. ZOVÁNYI LEX. 655.

102/ RMK III. 1486. HERPEI I. 477. ezt is Tölcsöki Pitter Mihálynak veszi.

103/ ZOVÁNYI 1928. 15., 17.

104/ HERPEI II 56. E kötet mutatójában ő is Pitter Mihályként található.

105/ ZOVÁNYI LEX. 503.

106/ RMNy 931.

107/ RMNy 968.

108/ RMNy 1265. Kiadva: Erdély öröksége IV. A fejedelem. (Bev.: Makkai László) Bp. /1941/. 24–46.; Bethlen Gábor emlékezete (Bev. és jegyzetek: Makkai László). Bp. 1980. 548–579. Makkai László Redmeczéhez nem írt jegyzeteket. Gyöngyösi rektorságát említi BACHÓ 131.

109/ GULYÁS 1943. 384. Hasonló névcserére gyakran szunk Losonczi János/György esetében is.

110/ Ez utóbbiról lásd HERPEI III. 551.

111/ GULYÁS 1943. 384. Említi még BACHÓ 131., 177–178.

112/ Egyháztörténeti Adattár XIII. 167., 171.

113/ GULYÁS 1943. 384., itt megjegyzik róla, hogy „Rector Gyöngyösiensis, inde eiectus.” Említi még BACHÓ 331.

114/ FÖLDVÁRY 182., BACHÓ 131.

115/ GULYÁS 1944. 128. Említi BACHÓ 131.

116/ ZOVÁNYI 1928. 49., 51.

117/ ZOVÁNYI LEX. 377.

118/ GULYÁS 1944. 128.

119/ GULYÁS 1944. 129., BACHÓ 131.

120/ GULYÁS 1944. 131.

121/ Uo. 132.

122/ THURZÓ János 17., 187., HERPEI János III. 390.

123/ Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde 1880 214.

124/ RMK III. 2206.

125/ THURZÓ Ferenc 19., 31., 88., 189.; RMK III. 2369.

126/ RMK III. 3295. és 3352.

127/ GULYÁS 1944. 134., BACHÓ 1941. 204.

128/ THURY II. 121.

129/ Megidézéséről megemlékezik a Kort en Waaragtig verhaal ... (Amsterdam, 1676) is: Galeria Omnium

Sanctorum (Szerk.: Makkai László), Bp. 1976. 126.; Furcsa, hogy sem Rácz, sem Földváry névjegyzékei nem említik; mindkettőben Némety Istvan nyárádi lelkész szerepel. Némethi János egyébként 1674-ben szarvasi prédikátor volt. BACHÓ 204. csak a nevét tudja.

130/ ZOVÁNYI 1928. 75., 88., 90., 94., 104–105., 107. adatai 1588–1620 közöttiek. Debrecenben 1622–1657 között őt Némethi János iratkozott be (THURY II. 108., 114., 123., 125., 127.) Nem elképzelhetetlen, hogy a gyöngyösi rektor azonos az 1628–1632 között Kerepesen lelkészkedő Némethi Jánossal (FÖLDVÁRY 122., 127., 133., 147).

131/ THURY II. 127., FÖLDVÁRY 208., BACHÓ 204.

132/ GULYÁS 1944. 337. BACHÓ 204.

133/ RMK III. 2447. Az utrechti matrikulában nem találom a nevét.

134/ RÁ CZ 177., FÖLDVÁRY 208., BACHÓ 186., 204., 209–210.

135/ FÖLDVÁRY 122., 126., 133., 146. A nevet említi BACHÓ 204.

136/ THURY II. 110.

137/ ZOVÁNYI 1928. 41.

138/ Egyháztörténeti Adattár X. 104.

139/ ZOVÁNYI 1928. 46., 53.

140/ BACHÓ 204. említi a nevét

141/ GULYÁS 1945. 102., BACHÓ 204.

142/ THURY II. 135.

143/ GULYÁS 1944. 344., BACHÓ 204.

144/ HARSÁNYI István: Kisztei Péter élete és munkái. Sárospatak, 1910. Röviden: ZOVÁNYI LEX. 321. A pataki matrikula 1666-nál említi (GULYÁS 1944. 343), BACHÓ 204., 210. is megemlékezik róla.

145/ GULYÁS 1943. 238., BACHÓ 186., 204., 207

146/ RMK III. 2280.

147/ Említi BACHÓ 204.

148/ ROMÁN 1958. 232. BACHÓ 204. is említi a nevét.

149/ HELLEBRANDT 797.

150/ RMK III. 2899., 3241., 3938.

151/ ROMÁN 1958. 233., BACHÓ 204.

152/ ROMÁN 1958. 235. és ROMÁN 1959. 295.

Említi BACHÓ 204. is.

153/ THURY II. 126., ZOVÁNYI 1928. 104.

154/ ROMÁN 1958. 344., 1959. 297., BACHÓ 204., 205.

155/ THURY II. 151., BACHÓ 204. (Sutaiként)

156/ THURY II. 178.

157/ Uo. 183.

158/ SZINNYEI Gerzson: A sárospataki főiskolai könyvtár története. Sárospatak 1884. 29.

Személy - és helynévmutató

Abara 20

Abauj megye 22

Agria ld. Eger

Almási Nagy Márton 3, 13, 36

Arnoldus, Nicolaus 13

Bachó László, Dezséri 16, 33, 36, 38, 40-47

Bajcsi András ld. Kocsi Bajcsi

Bakai Péter 15

Bakta 16

Balassa T. Mátyás ld. Gyarmathi Balassa

Balassagyarmati T. Mátyás ld. Gyarmathi Balassa

Bán Imre 33, 36, 41

Bári János 6, 26

Barinyinum Jazigum ld. Jászberény

Báthori István, Ecsedi 23

Békési János (több személy) 3, 11, 12

Békési G. János 11

Békési R. János 11

Belgium 27

Benedictus Literatus 15

Besztere 16

Bethlen Gábor 23, 44

Bíró János ld. Szováthy Bíró

Bodó Mátyás ld. Simándi Bodó

Bornemisza János ld. Körmendi Bornemisza

Borosjenő (Ineu) 19

Borsod megye 16

Botosi György 5, 19
Buda 12
Buzás Mihály ld. Kecskeméti Buzás

Cegléd 9
Coccejus, Johannes 12
Combachius, Johannes 16
Csécsi János, ifj. 12, 21, 23-24, 27
Cseh Jakab ld. Csúzi Cseh
Csehi István (több személy) 4, 17
Csernátfalusi András 21
Csernátoni György 5, 24, 29
Csernátoni Ferenc 24, 29
Csörgő 20
Csulyak István ld. Miskolczi Csulyak
Csúzi Cseh Jakab 27

Debrecen 3, 5, 7, 11-12, 14, 16-19, 21-22, 25-26, 28-29, 39, 46
Debreczeni András (több személy) 4, 18
Decsi András 9
Decsi Gáspár 10
Decsi János (több személy) 4, 14, 15
Dénesdi Benedek 4, 17
Diemerbroeck, Isbrando de 13
Diósgyőr 9, 12
Dobai Szilágyi Péter 6, 26
Dömsöd 14
Drugeth Bálint, Homonnai 23

Eger (Agria) 4, 14, 23
Erkel 27
Enyed ld. Nagyenyed
Erdély (Transilvania) 6, 13, 24, 27
Érdengeleg 12

Esze Tamás 33, 36, 41
Eszterházy Pál 26

Fabó András 35
Farkas János ld. Losonczi Farkas
Farkasdi Pál 6, 28, 37
Fekete Lajos 35
Főny 39
Forgács Ferenc 35
Fóris Ferenc ld. Otrokócsi Fóris
Földvár László 33, 36-38, 40-47
Franecker 13-14, 27
Füzér 19

Geleji Katona István, ifj. 13
Géresi György 7, 29
Gerjen 23
Göncruszka 22
Görgei Gergely 19, 20
Görgei György 5, 19
Gröningen 13, 14
Gulyás József 33, 39-41, 43-47

Gyarmathi Balassa T. Mátyás 1, 5, 15, 19, 36
Gyöngyös passim
Gyulafehérvár (Alba Julia) 1, 27-28

Hajduszoboszló 27
Halasi Sámuel 36, 37
Hanva 24
Harsányi István 27, 47
Heidelberg 11, 14, 16-17, 22
Hejcze 13

Hellebrandt Árpád 33, 40-41, 47
Henczei Dániel 5, 21
Hercegszöllősi András 10
Hercegszöllősi Gáspár 4, 18, 42
Herepei János 33, 41-45
Hidasnémeti 20
Hunyad (*Bánfihunyad?*) Huedin 28

Jánthó Ferenc 7, 29
Jászberény (*Barinyinum Jazigum*) 5, 37
Jászberényi P. János 13
Jósvai K. Dávid 5, 24

Kálmáncsai Gábor 3, 11
Kalotaszeg egyházmegye 18
Kapi 39
Kápolna 22
Katona István ld. Geleji Katona
Kecskemét 11, 14
Kecskeméti Buzás Mihály 10
Kecskeméti Molnos István 3, 10, 15
Kenézlő 18
Kerepes 36
Keresztúri János (több személy) 6, 26
Keserű Bálint 33
Kisér 2
Kisjenei Nádudvari János 5, 23
Kisújlak 21
Kisztei Péter 6, 27, 47
Klaniczay Tibor 34
Klimó Pál 35
Kocs 24
Kocsi Bajcsi András 5, 24-25
Komáromi László 7, 29

Körmendi Bornemisza János 1-2, 6, 9, 12-13, 15, 17, 20-21, 23-24,
27-29, 37-38, 43
Körmendi István 5, 22
Körmendi Péter 25
Kőrös ld. Nagykőrös
Körtvényesi János 3, 9, 10-11

Ladányi György 21, 24
Ladányi Erzsébet 35
Ladányi Sándor 35
Laskói István 10
Legenye 20
Lenthi János 3, 14
Lévai Suba Tamás 4, 16-17
Leyden 12-13, 19, 22, 24-25
Liszkai Demeter 9
Losonc (Lučenec) 4, 16
Losonczi György 24, 29, 44
Losonczi János (több személy) 5, 23-24, 29, 44
Losonczi Farkas János 24

Madocsai János 5, 23
Makai Ferenc 6, 27
Makai Máté 16
Makkai László 44, 46
Mályusz Elemér 35
Marburg 16
Maresius, Samuel 13
Marton János 34, 42
Medgyesi Bálint 3, 12
Medgyesi István 4, 19
Medgyesi Pál 19
Mezőkeresztes 26

Mikeás próféta 1
Miskolc 14
Miskolczi Csulyak István 12, 20, 26
Mocsai János 3, 11
Molnár Ágnes 35
Molnos István ld. Kecskeméti Molnos
Monostori János 10
Muraközi Sámuel 6, 26
Musnai Mihály 25
Mylopoeus Orbán 9

Nádudvari János 5, 23
Nádudvari János ld. Kisjenei Nádudvari
Nagybánya (Baia Mare) 24-25
Nagyenyed (Aiud) 24-25
Nagykőrös 10
Nagyléta 28
Nagy Márton ld. Almási Nagy
Nagymegyeri György 7, 28-29
Nagyszombat (Trnava) 16
Nagytállyai Bertalan 9
Nagyvárad (Oradea) 6, 22
Némethi János 5, 25, 37, 46
Németi István 21, 46

Nyárad 46
Nyírmegyes 21
Nyírtass 21

Olaszliszka 26
Onadi István (több személy) 4, 18
Onadi P. György 42
Ónod 16
Otrokócsi Főris Ferenc 3, 14

Padányi György 5, 21, 24
Pál apostol 36
Palágyi N. Dániel 21
Páli János 5, 22
Pápa 14
Papi István 43
Papi János 5, 19
Pareus, David 16
Patai P. Sámuel 10
Patak ld. Sárospatak
Pathmosz 3
Péntek Lőrincz 2
Pesti P. János 6, 26
Péntek Katalin 37
Péntek Mihály 2
Petró János ld. Somosi Petró
Pitter Mihály ld. Tölczeki Pitter
Posonium ld. Pozsony
Pozsony (Posonium, Bratislava) 5, 14, 15-26, 36-37
Putnoki János 16-17
Püspöki Mihály 3, 12

Ráckeve 18, 42
Rácz Károly 34, 41, 46
Rádóczi János 5, 23, 29
Rádóczi P. György 23, 29
Rákóczi György, I. 1-2, 16
Redmeczi F. András 21
Redmeczi János 5, 22
Rimaszombat (Rimavská Sobota) 5, 23
Román János 24, 47
Rozgonyi K. Lukács 16
Rozgonyi S. Mátyás 21
Runya 24

Sallai Pál (több személy) 7, 14, 28
 Samaraeus, Daniel 17
Samaria (Šamorín) 6
Sáros megye 39
Sárospatak 3, 5, 7, 12-14, 16-24, 26-29, 39, 47
Sátoraljaiújhely 39
 Simándi Bodó Mátyás 11
 Somosi Petkó János 12
 Stoll Béla 34
 Suba Tamás ld. Lévai Suba
 Stromp László 35
 Sujtai Mihály 7, 28
 Szabó Károly 34, 39
Szamosújlak (Someș-Uilac) 25, 28
 Szánthai Mátyás 3, 12-14
Szatmárnémeti (Satu Mare) 17, 19, 27
 Szederkényi Nándor 36
 Szelei György 5, 23
 Szenczi János (több személy) 6, 27
 Szendrei Mihály (több személy) 5, 25
Szentimre 28
Szerecseny 46
 Szerencsi György 21
Szernye 21
 Szigethi András 4, 14
Szigetszentmiklós 26
 Szilágyi Péter ld. Dobai Szilágyi
Szilágynagyfalu (Nușfălau) 18
Szili P. Mihály
 Szili P. Mihály 21
 Szili Sámuel 6, 25, 37
 Szilvási K. Márton 18

Szilvási Márton 4, 18
Szilvásújfalu 22
 Szinnyei Gerzson 47
 Szinnyei József 34, 41
 Szoboszlai Mihály 3, 6, 13-14, 26
Szoboszló ld. Hajduszoboszló
 Szokolai A. István 19
 Szováthy Biró János 4, 15
Tállya 12, 19
Tarcal 40
Tárkány 12
 Teleki Mihály 28
 Telkibányai István 13
 Teutsch, Friedrich 40
 Thury Etele 34, 38-44, 46-47
 Thurzó Ferenc 34, 45
Tokaj 42
Tolna 10
 Tolnai János (több személy) 3-4, 11, 20-21, 39
 Tolnai Balog János 39
 Tolnai Dali János 11, 39
 Tolnai Gara János 39
 Tolnai K. János 39
 Tolnai S. János 39
Tolnai senioratus 23
 Tormaföldi P. Pál 6, 26
Tornalja 10
Toronya 20
 Tököli Gergely 3, 10, 15-16
 Tölczeki Mihály (több személy) 5, 22
 Tölczeki Pitter Mihály 22, 44
Transilvania ld. Erdély
Tur 27
 Turai Mátyás 5, 20

Ujhely ld. Sátorajaujhely

Ung 39

Utrecht 13-14, 26

Vágó Ferenc 35

Váli (Vályi) Pál 7, 28

Vámosújfalu 24

Ványai Mihály 10

Várad ld. Nagyvárad

Varannó 15

Varga Imre 34, 36

Varga Lajos 44

Veszprémi Péter 7, 28

Vilmány 39

Vinna 12

Vízoly 12

Voetius, Gisbertus 13-14, 26

Wittenberg 9, 12, 15, 18, 39

Zalkod 43

Zemplén 22

Zoványi Jenő 14, 22, 34-35, 38-47

Zsinka Ferenc 35